

Fiatal tehetségeink (1.)

Somlyó-kutató

„Körülbelül ezer ismeretlen Somlyó-írásra bukkanok” — mondja beszélgetésünk közben Zsoldos Sándor, aki negyedik évét tapossa a bölcsészkaron, magyar-történelem szakon. A fiatal kutató ezt a meghökkenő adatot akkor említi, mikor filológusi munkájáról kerek beszámolót, Zsoldos minden túlzás nélkül immár Somlyó Zoltán-szakértő. Publikációs listája is tekintélyes, különösen, ha figyelembe vesszük, egy majdhogynem elfelejtett alkotó műveiről söpörte le a port.

Somlyó személyével először *Devecseri Lágymányosi istenek* című könyvében találkozott, ebben a kiadványban ismerkedett meg a költő verseivel is. Itt írja Devecseri, hogy Somlyó Zoltán egy időben Szegeden is élt, dolgozott. Zsoldos azonnal utánanézett ennek az információnak *Péter László Szeged irodalmi emlékhelyei* című művében, de itt Somlyó szegedi tartózkodásáról nem tudott meg semmit. Péter László elmondta neki, hogy azért nem szerepel könyvében Somlyó, mert nem tudják pontos lakhelyét. Mindenesetre Péter László biztatására és segítségével Zsoldos összegyűjtötte Somlyó Zoltán szegedi írásait, és az ebből készült bibliográfiát elküldte Somlyó Györgynek, aki további kutatásra biztatta az ismeretlen szegedi diákok, különösen azért, mert édesapja szegedi tevékenységéről vajmi keveset tudott.

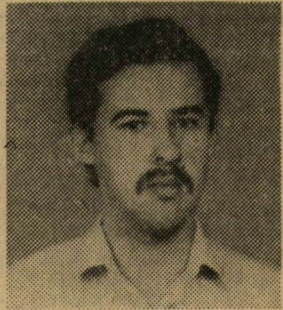
Somlyó Zoltán szegedi éveiről ezután rövid tanulmányt írt Zsoldos, amely a *Somogyi-könyvtári műhely* 1981/2-es számában látott napvilá-

got, bőséges bibliográfiával együtt. Ennek a kiadványnak nemsokára megszületett kistestvére is, a Szegedi Nyomda gondozásában *Szegedi konferenciáé* címmel. A minikönyv kiadásával párhuzamosan szabadkai fölkérésnek is eleget tett a fiatal filológus: *Dér Zoltán* — az ismert Csáth — és Kosztolányi-kutató megbízására összeállított egy bibliográfiát Somlyó Szabadján megjelent írsaiból. Ez a könyvészeti munka a *Szabadjai Karnevál* című kötetben, 1983. novemberében került az olvasók kezébe.

A helyi jelentőségű munkák elkészítése idején Zsoldos már az egész életművet kutatta, verseket és ismeretlen írásokat gyűjtött össze. Ezek alapján saját bevallása szerint „úgy ahogy” sikerült rekonstruálni az „elátkozott költő” életútját és életművét. Erről szóló majd húszoldalas tanulmánya a *Irodalomtörténet 1983/1-es* számában jelent meg.

A Somlyó-kutatás jelentőségéről, terveiről így számolt be Zsoldos Sándor:

— Erre az életrajzi vázlatra azért szükség, mert a Somlyóról szóló ítéletek eddig túllentül sommásak voltak, és csak részben igazak. Az általam elkészített vázlatra, remélem, a későbbi kutatás építhet, megteremtve annak a lehetőségét, hogy Somlyó összegyűjtött írásainak kiadására is sor kerül. Terveim között szerepel, hogy szakdolgozatomat Somlyó első korszakának szentelem. *Dolgozatomat*

Iliatanár úrnál készíttem, aki a minikönyvet lektorálta, és eddigi munkámban is sok segítséget nyújtott. Aztán készül egy tanulmányom, ami a Somlyó-Kosztolányi barátságáról szól. Ez a munka számos ismeretlen dokumentumot ad majd közre. Szerencsére igen jó kapcsolatban vagyok Somlyó Györggyel, ő minden téren támogatja a munkámat tanácsokkal, a nála fennmaradt kéziratok rendelkezésemre bocsátásával.

A kiadó ez év végére vagy 1985 elejére igéri azt a könyvet, amely Zsoldos Sándor szerkesztésében Somlyó ötszáz oldalnyi szövegét tartalmazza. Ez a kiadvány az író egész életművéből válogat: 1908 és 1937 között megjelent publicisztikai írásait; irodalommal, filmmel, zenével, kabaréval, színházzal foglalkozó cikkeit; visszaemlékezéseit és önéletrajzi legegyszerűbb műveit olvashatjuk majd. A könyv utószavát Zsoldos Sándor írta.

A fiatal filológus kutatómunkáját alátámasztja az a tény, hogy Somlyó Zoltánról kortársai — Kosztolányi, Füst Milán, Karinthy — feltűnően meleg hangon írtak, a maiak közül pedig Vas István és Tandori nyilatkozott elismerően munkásságáról Somlyó életműve feltehetően még egy-két évig munkát adhat nemcsak Zsoldosnak, hanem más kutatóknak is.

D. I

Vers és számítógép

A szakmabeliek lassan már négy éve értesülhettek (Irodalomtörténeti Közlemények, 1980. 5—6. sz.) arról a szegedi kísérletről, amely a XVI. századi magyar vers gépi feldolgozását tűzte ki célul. Nemrégiben a Magyar Tudományos Akadémia a szegedi munkacsoport tevékenységét jutalomban részesítette. Ebből az alkalomból beszélgetésre hívtuk meg szerkesztőségünkbe a kísérletet végző munkaközösség két tagját, Font Zsuzsát és Vas Zoltánt, arra kérve őket, hogy röviden ismertessék az eddig elvégzett munka lényegét.

▲ Mielőtt azonban erről beszélhetünk, meg tudhatunk-e valamit közelebbit a jutalmazásról?

V. Z.: — Az MTA a távlati és középtávú kutatások körében három évenként pályázatot hirdet, ezen belül a kilencedik számú kutatási főirány a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása” elnevezést kapta. Pályamunkánkat ide nyújtottuk be, az Akadémia elismerése pedig, túl a szakmai megbecsülésen, pénzjutalmat is jelentett.

▲ A munkaközösség megalakulásáról, a munka kezdetéről hallhatnánk-e?

F. Zs.: — A csoportunk 1979-ben az I. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszéken, Horváth Iván — a Tanszék akkori munkatársa — vezetésével vette kezdetét, lelkes hallgatók közreműködésével. A csoport tagjai közé rajtuk kívül Herner János, Hübert Gabriella, Kovács Katalin, Szőnyi Etelka, Vargha Kornélia valamint — a Kibernetikai Laboratóriumtól még — Tóth Éva tartoztak, a kezdeti munkában részt vett Pomázi Gyöngyi és Simonffy Zsuzsa is. Célnak az 1600 előtti magyar nyelvű verses szövegek összegyűjtése, feldolgozása és publikálása volt. A gyűjtőmunkát kezdetben hagyományos módszerekkel végeztük. Miután mintegy másfél ezer ilyen szöveget ismerünk, a céldulások felvételére, hogy az adatok feldolgozásához a JATE Kibernetikai Laboratóriumtól számítógépes támogatást kérjünk.

▲ Konkrétan milyen segítséget jelentett ez?

V. Z.: — A könyvtári és egyéb gyűjtések, a kritikai kiadások alapján számtalan információ gyűlt össze az 1600 előtti magyar nyelvű verses szövegekről. Ezeket az adatokat tápláltuk be a számítógépbe, mégpedig körülbelül 25 szempont alapján (például kezdősor; a magyar szerző vagy fordító neve; cím; szerzés éve, helye; metrum; terjedelem; kézirat előfordulás; nyomtatott kiadás stb.). E szempontokat valamennyi szöveg-nél igyekeztünk figyelembe venni és rögzíteni.

A munka első fázisában az adattárolásra, majd ennek javítására, bővítésére, módosítására került sor. Célnak nyilvánvalóan az volt, hogy hibátlanul tároljuk az anyagot. Először fölvittük számítógépre az információkat, aztán több lépésben — a bölcsészek együttműködésével — javítottuk. Ez az úgynevezett terminál (az R 55 M-hez kapcsolódó készülék segítségével történt. A készülék képernyőjén megjelentek egy-egy adott vers információi, melyeket a bilentyűsor kezelésével szükség szerint lehetett javítani.

▲ Főleg hol tartotok a munkában?

F. Zs.: — Közvetlen célunk a régi magyar vers kézikönyvének megjelentetése, az anyag ebben az évben talán nyomdakész állapotba kerül. A könyv körülbelül 2000 oldal terjedelmű lesz. Egyébként 1981-ben elkészült már az adatbank számítógép által kiigazított első változata, 1532 lapon. A tervezett kiadvány a versek összegében kívül különböző típusú mutatókat is tartalmaz majd.

▲ Milyen előnnyel járt tehát a számítógép bevonása a munkálatokba?

V. Z.: — A számítógép mindenképp azt a jelentős eredményt hozta, hogy lehetővé vált az említett, különféle bonyolult mutatók elkészítése, mégpedig relatíve egyszerű módon.

F. Zs.: — Bizonyos bölcsész (filológiai) alapmunkákat természetesen így is meg kellett csinálni. A számítógépes feldolgozás és adattárolás előnye ott mutatkozik meg, hogy az anyag bővíthető. Lehetőségünk van a teljes anyag mozgatására.

Az adattár anyaga lényegében véve bármikor bármilyen szempont szerint újra rendezhető.

▲ Milyen további tervek vannak az anyaggal?

V. Z.: — További vizsgálataink az anyagban fellelhető lehetséges összefüggések feltárására irányulnak. Ha felmerül egy probléma, különféle számítástechnikai és matematikai módszerekkel lehetőségünk nyílik bizonyos feleleteket keresni, akár az anyagban található szabályosságok egybevetésével. Az ilyen jellegű összevetések adott esetben hiányzó információkhoz is elvezethetnek.

▲ Tudtok-e hasonló jellegű számítógépes kísérletekről?

V. Z.: — Szegeden is végeznek ilyen kísérleteket, Janurik Tamás például a nyelvészeti kutatásban használja fel a számítógépet. Ez annyiban különleges vállalkozás, hogy ő maga készíti a programokat is. De a magyar mondattani szerkezetrel kapcsolatos vizsgálatok is folynak számítógépek segítségével.

F. Zs.: — Az Irodalomtudományban szintén van ilyen példa. Magyarországon a debreceni egyetem kutatói tették eddig a legtöbbet a számítógép irodalmi kutatásban való felhasználásért. Petőfi metrumairól készítették többek közt ilyen vizsgálatot. Természetesen külföldön már léteznek metrikai repertóriumok, például provanszál és ofélnémet szövegeken a miénkhez hasonló vizsgálatokat végeztek. Megemlíthetem egyébként, hogy 1983-ban a francia Akadémia egyik kutatócsoportja érdeklődést mutatott munkáink iránt.

V. Z.: — Befejezésül feltehetően szólnunk kell arról, hogy a két intézmény (az I. sz. Irodalomtörténeti Tanszék és Kibernetikai Laboratórium) közti jó kapcsolat jelentős mértékben segítette munkánkat: vezetőik, Keserü Bálint és Hunya Péter maximális támogatást nyújtottak, amiért köszönettel tartozunk.

▲ En pedig a beszélgetést köszönöm.

BELÁNYI GYÖRGY

Először Szegeden:

Fortepiano-est a Tisza Szállóban

Aki eljött január 4-én este a Tisza Szálló hangversenytermébe még a koncert előtt szemügyre vehette azt a „furcsa, ötlábú jószágot”, amelyet a fortepiano néven hirdettek a plakátok. A mahagóni fa borítású mives hangszer Mozart 1770-es években készült zongorájának hiteles másolata. Erről „gazdája”, a világhírű Malcolm Bilson fortepiano-művész biztosította a közönséget. Az USA-ban élő kiváló muzsikusi — a New York állambeli Cornell University professzora — szinte az egész világot bejárta hangszerével nem kevés sikerrel hirdette a historikus (korhű) muzsikálás nagyszerűségét. Már több ízben koncertezett Budapesten is, néhány alkalommal régi zenei kurzust vezetett a Zeneakadémia fiatal hallgatóinak.

Az est első számaként főhangzó, gálás dallamfordulatokban, elegáns cirádákban bővelkedő Mozart-sonátát (B-dúr, K. 291) eleinte inkább érdeklődéssel, mintsem önfeledten hallgattuk, ám lassan-lassan a zene vált dominánssá a megszólaltatás módjával szemben. Malcolm Bilson nemcsak hangszere virtuóz mestere, a Mozart-i muzsika valódi értője és hű, hangulatteremtő interpretátora is.

Megvallom őszintén, nekem még ezután is maradtak fenntartásaim a fortepianoval szemben; alig tudtam elképzelni hogyan lehetséges Beethoven tömör, acélos, férfias hangzásvilágát ebből a filigrán kis hangszerből elővarázsolni. Am a D-dúr szonáta (op. 10. No. 3) száguldó Presto tételének első futamai után kételyeim nyomban szertefoszlottak. Az est valódi fénypontja azonban az a bravúros fantáziaszokor volt, amelyet Mozart, C. Ph. E. Bach és Haydn műveiből nyújtott át a művész. Mindhárom fantáziánál végletekig kiaknázta hangszere lehetőségeit: szinte hihetetlen, de a valósággal már-már

orchestrális hatásokat sikerült elérnie, különösen a Mozart fantáziánál. Bilson valódi, mélyen átélő előadása arról is meggyőzt, hogy a historikus zenéléshoz egyáltalán nem elegendő csupán a korabeli hangszer használata, a korban, a zeneszerzőben kell gondolkodni elsősorban.

Mindenképpen kellemes benyomásaim ellenére tovább motoszkált bennem a kisördög. Vajon ilyen kiváló művész miért éppen ezt, a variációs, hangzásbeli lehetőségeiben sokkal szerényebb hangszert választotta a modern zongora helyett? Szerencsémre sikerült koncert után — az autogramkérők és a fortepiano iránt lázasan érdeklődő hallgatóság gyűrűjén keresztül — eljutnom a művészig, hogy az imént, bennem felmerült kérdésre válaszot kaptak.

Mint kiderült, Malcolm Bilson 1968-ban találkozott először ezzel a fajta zenélési móddal, s azóta teljesen elkötelezte magát emellett. Szerinte csak látszólagos probléma, hogy hangszerének lehetőségei, kisebbek, mint például egy „Steinway”-zongoráé. Az igaz, hogy nehéz lenne rajta Lisztet vagy Debussyt hűen interpretálni, de Mozart, Beethoven esetében a helyzet éppen a fordítottja: szerinte igazán jó bécsi klasszikus muzsikát alig lehet modern zongorán produkálni. Hiszen a fejlődéssel éppen azt küszöbölték ki, amire valódi Mozart-i muzsikának szükség van: hogy szinte hangonkénti *diminuendo*-kat (hangzó-csökkenés) lehessen játszani!

A historikus zene mellett, „apostolkodásnak” meg is van a gyümölcse: számos barokk, bécsi klasszikus művet játszott már lemezre. S most is egy felvételre készül nagy izgalommal: több világnagyság után őt kérték fel, hogy játssza hanglémezre Mozart összes zongoraversenyét — természetesen kedvenc hangszere közreműködésével. Sok sikert!

KÁRPÁTI JUDIT

Irodalmat kedvelő egyetemisták!

Kulturált környezetben, meghíten beszélgethettek, hozzászólhattok, kérdezhettek! Harminckét napilapból, folyóiratból tájékozódhattok a ROYAL Szálló Irodalmi Kávéházában.

Minden héten hétfőn 5 órától szervezett műsor; minden hó első hétfőjén nagyelőadás; minden hó második, harmadik, negyedik hétfőjén tere-tere műsor szegedi színesekkel, írókkal, újságírókkal, képzőművészekkel. Törzsszálalotoknál hozzászólásaitokkal, vitáitokkal teremtetek haladó közvéleményt!

Kari TIT megbízott hallgatótársaitoktól kérjétek bővebb felvilágosítást; a bölcsészkaron Czégény Józsefnél, a jogi karon Orosz Jánosnál, a Tanárképző főiskolán Várhegyi Attilánál.

Február havi műsor

Február 6-án: Juhász Gyula Emlékest (házigazda: Péter László író)

Február 13-án: a Szegedi Nemzeti Színház fiatal színészeinek bemutatkozása (házi-

gazda: Sándor János főrendező)

Február 20-án: Fiatal szegedi költők és irányzatok (házigazda: Vörös László főszerkesztő)

Február 27-én: Sz. Simon

István: Szegedi Szabadtéri Játékok című könyvének megvitatása (házigazda: dr. Apró Ferenc helytörténész)

DR. TURAI GÉZA szervező

Értelmiségiek találkozója

1983. december 10-én a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Oktatói—Dolgozói KISZ-szervezete a városi KISZ-bizottság támogatásával *értelmiségi fórumot* rendezett a főiskolán fiatal szegedi diplomások részvételével. A meghívó szerint a találkozó célja, hogy KISZ-korú értelmiségiek megbeszéljék sajátos helyzetükből adódó közös gondjaikat, hogy együtt meghallgassák a szakember véleményét az értelmiség gazdasági, társadalmi szerepének megítéléséről, hogy egymás munkáját közelebből megismerhessék.

A találkozót a főiskola dísztermében dr. Szendrei János főiskolai főigazgató és dr. Bari Ferenc városi KISZ-titkár köszöntője nyitotta meg. A rendezvény vendégeként ezután Szalai Júlia szociológus emelkedett szóra, aki több oldalról igyekezett meg-

világítani néhány sajátos értelmiségi problémát. Előadásában szólt az értelmiség és a munkásság kapcsolatáról, az elhelyezkedési, megélhetési gondokról, a vidéki és a fővárosi diplomások helyzetéről és nem utolsósorban az értelmiség politika-formáló tevékenységéről.

Ez utóbbi kérdéskör volt az előadást követő szekcióülések egyikének témája. A másik két szekcióban a közművelődésben ellátott értelmiség-szerepről és a réteg egzisztenciális és érdekvédelmi problémáiról vitáztak a résztvevők.

Este a több mint száz, többféle munkaterületen dolgozó fiatal diplomás megnézte Szurdi Miklós *Hatásvadászok* című filmjét. A találkozót beszélgetés majd éjszakába nyúló, jó hangulatú disco zárta.